

ĮŽANGA

Bend Sinister („Kairysis kaspinas“) buvo pirmasis romanas, kurį parašiau Amerikoje, praėjus pustuziniui metų nuo tos dienos, kai mudu priėmėme vienas kitą. Didžioji knygos dalis parašyta 1945–1946 m. žiemą ir pavasarį, ypač giedru ir žvaliu mano gyvenimo laikotarpiu. Mano sveikata buvo kuo puikiausia. Kasdienis cigarečių suvartojimas pasiekė keturių pakelių ribą. Miegodavau ne mažiau kaip po keturias ar penkias valandas, o likusią nakties dalį vaikštinėjau su pieštuku rankoje po blausų nedidelį butą *Craigie Circle*, Kembridže, Masačusetse, kur virš manęs gyveno sena ponija akmeninėmis kojomis, o po manimi — jauna perdėtai jautrios klausos moteris. Kiekvieną dieną, įskaitant sekmadienius, praleisdavau iki dešimties valandų tyrinėdamas tam tikrų drugelių sandarą Harvardo lyginamosios zoologijos muziejaus laboratorijos rojuje; tačiau tris dienas per savaitę ten užtrukdavau tik iki vidudienio, o tada, atsiplėšęs nuo mikroskopo ir *camera lucida*, keliaudavau į Velslį (tramvajumi ir autobusu arba metro ir geležinkeliu), kur merginų koledže dėščiau rusų kalbos gramatiką ir literatūrą.

Knyga buvo baigta šiltą lietingą naktį, apytikriai taip, kaip aprašyta aštuoniolikto skyriaus pabaigoje. Geraširdis draugas Edmundas Wilsonas perskaitė mašinraštį ir rekomendavo knygą Allenui Tate'ui, kurio dėka *Holt* 1947 m. ją

išleido. Net būdamas giliai paniręs į kitus darbus negalėjau neišgirsti, kaip ji nuskendo tyloje. Pagyrų, kiek dabar pame-
nu, būta tik dviejuose savaitraščiuose — man atrodo, *Time* ir
The New Yorker.

Bend sinister, arba *kairysis kaspinas*, yra heraldikos ter-
minas, reiškiantis iš kairės pusės nubrėžtą kaspiną ar juostą
(daug kas nepagrįstai mano, jog tai bastardo ženklas). Pasi-
rinkau tokį pavadinimą kaip nuorodą į atspindžio perlaužtą
kontūrą, būties veidrodžio iškraipymą, neteisingą gyvenimo
posūkį, nuklydusį į kairę, sugedusį pasaulį. Pavadinimo trū-
kumas tas, kad rimtas skaitytojas, ieškantis romanuose „ben-
drujų idėjų“ ar „žmogiško turinio“ (kas iš esmės yra tas pat),
gali susigundyti jų ieškoti ir šitame.

Mažai yra nuobodesnių dalykų už autoriaus ar skaityto-
jo grožinės literatūros primestą diskusiją apie bendrąsias idė-
jas. Šios įžangos tikslas nėra parodyti, kad „Kairysis kaspinas“
yra arba nėra „rimta literatūra“ (šie žodžiai tėra lėkšto gilumo
ir visų mėgstamo banalumo eufemizmas). Manęs niekada
nedomino vadinamoji socialinės svarbos literatūra (žurna-
listų ir prekybininkų kalba jos vadintųsi „didžiosiomis kny-
gomis“). Aš nesu „nuoširdus“, nemėgstu „provokuoti“, nesu
„satyrikas“. Nevartoju nei didaktikos, nei alegorijų. Esu ab-
soliučiai abejingas politikai ir ekonomikai, atominėms bom-
boms, primityviojo ir abstrakčiojo meno formoms, visiškai
visiems Rytams, „atodrėkio“ ženklams sovietinėje Rusijoje,
Žmonijos Ateičiai ir taip toliau. Panašiai kaip mano romanas
„Kvietimas bausmei“ („Приглашение на казнь“), su kuriuo
šią knygą sieja daug panašumų, automatiškai lyginant „Kairįjį
kaspiną“ su Kafkos kūriniais ar Orwello klišėmis įrodysime

tik tiek, kad automatas netinkamas nei skaitant didį vokiečių rašytoją, nei vidutinišką anglų.

Mano gyvenamos epochos įtaka šiai mano knygai tokia pat niekingai menka, kaip mano knygų, ar bent jau šios knygos, įtaka mano gyvenamai epochai. Be abejo, galima įžvelgti tam tikrus atspindžius veidrodyje, atsiradusius tiesiogiai iš idiotiškų ir niekingų režimų, kuriuos mes visi žinome ir kurie gyvenime yra mane palietę: tironijos ir kankinimų, fašistų ir bolševikų, filisteriškų mąstytojų ir babuinų auliniais batais pasauliai. Taip pat nėra abejonių, kad neturėdamas prieš akis tokių pasišlykštėtinų modelių nebūčiau galėjęs inkrustuoti šio vaizduotės kūrinio Lenino kalbų ištraukomis, sovietinės konstitucijos gabalu ir apgaulingo nacių efektyvumo gumulais.

Sistema, kai žmonės laikomi įkaitais, yra senesnė už seniausią karą, tačiau gaivesne nata ji suskamba tada, kai tironiška valstybė ima kariauti su savo pačios valdiniais ir gali paimti įkaitu bet kurį pilietį, nevaržoma jokių įstatymų. Dar naujesnis patobulinimas yra subtiliai naudojamas, kaip aš tai pavadinau, „meilės svertas“ — šėtoniškas metodas (taip sėkmingai taikomas sovietų), pagrįstas tuo, kad maištininkas pririšamas prie nelaimingosios savo šalies ištrauktomis jo paties širdies stygomis. Vis dėlto verta atkreipti dėmesį, kad „Kairiajame kaspine“ dar jauna Paduko policinė valstybė — kurioje tam tikrą bukaprotiškumą galima laikyti tautos bruožu (ir dėl kurio didėja tikimybė ką nors supainioti ir sujaukti, dėkui Dievui, būdinga visoms tironijoms) — dar nemoka taip sėkmingai kaip tikrovėje egzistuojantys režimai naudotis šiuo meilės svertu: iš pradžių gana padrikai, apgraibomis jo ieško,

gaišdama laiką be reikalo persekiodama Krugo draugus, ir tik visai atsitiktinai suvokia (penkioliktame skyriuje), kad pagrobusi jo vaiką galės priversti jį padaryti viską, ko ji panorės.

„Kairiajame kaspine“ iš tikrųjų pasakojama ne gyvenimo ir mirties groteskiškoje policinėje valstybėje istorija. Mano veikėjai — ne „tipai“, jie neskirti įkūnyti vieną ar kitą „idėją“. Niekingas diktatorius Padukas, buvęs Krugo klasės draugas (reguliariai kankintas kitų berniukų, reguliariai glamonėtas mokyklos sargo); vyriausybės agentas daktaras Aleksanderis; neapsakomasis Hustavas; ledinis Kristalsenas ir nelaimingasis Kolokololitejščikovas; trys seserys Bachofen; farsui tinkamas policininkas Makas; žvėriškai kretinai kareiviai — visi jie tėra absurdiški miražai, iliuzijos, slegiančios Krugą jo trumpą būties laikotarpį, tačiau be jokios žalos ištirpstantys, kai aš paleidžiu visus aktorius.

Taigi pagrindinė „Kairiojo kaspino“ tema yra Krugo mylinčios širdies plakimas, kankinimai, kuriuos patiria neapsakomai gilus švelnumas — knyga, tiesą pasakius, buvo parašyta dėl puslapių apie Davidą ir jo tėvą, dėl jų ji ir turėtų būti skaitoma. Pagrindinę temą lydi dar dvi: bukaprotiško žvėriškumo, kuris pats sutrukdo sau įgyvendinti norimą tikslą sunaikindamas tinkamą berniuką ir išsaugodamas netinkamą; ir palaimingos Krugo beprotybės tema, kai jis staiga suvokia paprastą visa ko tikrovę ir žino, bet negali šio pasaulio žodžiais išreikšti, kad jis, jo sūnus, jo žmona ir visi kiti tėra tik mano kaprizai ir užgaidos.

Ar aš ką nors teisiu, ar skelbiu kokį nors nuosprendį, ar kaip nors siekiu patenkinti moralinį jausmą? Jei sužvėrėję idiotai gali bausti kitus sužvėrėjusius idiotus, jei nusi-

kaltimas tebeturi objektyvią prasmę beprasmiame Paduko pasaulyje (visa tai labai abejotina), tai galime tvirtinti, kad nusikaltimai tikrai sulaukia bausmės knygos pabaigoje, kai uniformuotos vaškinės figūros iš tiesų patiria kančias, manekenams pagaliau tikrai labai skauda, o gražutė Marietė patyliukais nukraujuoja, perverta ir sudraskyta keturiasdešimties kareivių geidulio.

Siužetas pradeda daugintis vaikiame po lietaus likusios balos buljone. Balą Krugas stebi pro langą ligoninės, kurioje miršta jo žmona. Pailgos balos, forma primenančios dalytis pasirengusią ląstelę, potėmė dar ne kartą pasirodo romane — kaip rašalo dėmė ketvirtame ir penktame skyriuose, išlietas pienas vienuoliktame skyriuje, infuzorijos pavidalo blakstienotos minties įvaizdis dvyliktame skyriuje, fosforescuojančio salos gyventojų pėdsakas aštuonioliktame skyriuje ir sielos paliekamas pėdsakas ploname erdvės audinyje paskutinėje knygos pastraipoje. Tokiu būdu bala, nuolat išskylanti Krugo sąmonėje, išlieka susieta su jo žmonos vaizdiniu ne tik dėl to, kad jis stebėjo saulėlydžio inkrustaciją sėdėdamas prie jos mirties patalo, bet ir dėl to, kad toji balutė neaiškiai jam byloja apie mano sąryšį su juo: praplyšęs jo pasaulis leidžia patekti į kitą — švelnumo, ryškių spalvų ir grožio — pasaulį.

Gretimas vaizdinys, dar iškalbingiau pasakojantis apie Olgą — tai vaizdas, kai ji, sėdėdama prieš skaidrų veidrodį, nusirengia, nusiima papuošalus, žemiškojo gyvenimo vėrinį ir tiarą. Šis paveikslas pasirodo sapne šešis kartus tarp pasklidų, sapnuose išplaukusių Krugo vaikystės prisiminimų (penktas skyrius).

Paronomazija yra savotiškas žodžių maras, užkrečiama

žodžių pasaulio liga; nenuostabu, kad Padukgrade, kur visi žmonės tėra vienas kito anagramos, jie pabaisiškai ir nevykusiai iškraipomi. Knygoje knibždėte knibžda stilistinių iškraipymų, pavyzdžiui, su anagramomis sukryžmintų žodžių žaismų (antrame skyriuje rusiškas apskritimas *krug* virsta teutonišku agurku *gurk*, pridodant papildomą užuominą į Krugo kelionę tiltu atgalios); šelmiškų naujadarų (*amorandula* — vietinė gitara); naratyvo klišių parodijų („kuris nugirdo paskutinius du žodžius“ ir „kuris, atrodo, buvo grupės vadas“ antrame skyriuje); spunerizmų (kai žodžiai „tyla“ ir „mokslas“ peršoka vienas per kitą septynioliktame skyriuje); ir, žinoma, įvairių kalbų hibridizacijos pavyzdžių.

Valstybinė kalba, kuria kalbama Padukgrade ir Odievemente, Kuro slėnyje, Sakros kalnuose ir Malioro ežero apylinkėse, yra beveik slavų ir germanų kalbų mišinys su neabejotinu senovės kuronų akcentu (ypač aiškiai juntamu reiškiant sielvartą); tačiau visų grupių atstovai, pradėdant vulgariais ekvilistų kareiviais ir baigiant išmaniais inteligentais, taip pat vartoja šnekamąsias rusų ir vokiečių kalbas. Pavyzdžiui, Emberis septintame skyriuje cituoja savo draugui į šnekamąją kalbą išverstas pirmas tris Hamleto monologo eilutes (III veiksmas, I scena) (ir pateikia pseudomokslinę pirmosios frazės interpretaciją — esą joje užsimenama apie numatomą Klaudijaus nužudymą, tai yra „būti ar nebūti žmogžudystei?“). Toliau jis pateikia rusišką Karalienės kalbos IV veiksmo VII scenoje vertimą (irgi įterpdamas scholiją) bei puikiai į rusų kalbą išverstą prozos fragmentą III veiksmo II paveiksle, kuriame yra žodžiai „... tai nejaugi aš su savo gabumais, su ištisa giria plunksnų“. Vertimo, sklاندaus vienos kalbos perėjimo

į kitą, senkančios ar kūpančios prasmės sluoksnius atskleidžiančio semantinio skaidrumo problemos Sinisterbade tokios pat dažnos kaip pinigų problemos įprastesnio pobūdžio tironijose.

Šiame beprotiškame siaubo ir meno veidrodyje dirbtinė citata, sudaryta iš Shakespeare'o retai vartojamų žodžių (trečiame skyriuje), nors ir neturi jokios tiesioginės prasmės, kažkoku būdu sukuria neryškų sumažintą vaizdinį akrobatiško veiksmo, kuriuo taip šlovingai ir bravūriškai užbaigiamas kitas skyrius. Atsitiktinai parinkti jambo ritmikos sakiniai, išrankioti iš „Mobio Diko“, pateikiami kaip „didingas amerikietiškas eilėraštis“ (dvyliktas skyrius). Jei žodžius „astro-nomas“ ir „kometa“ banalioje oficialioje kalboje (ketvirtame skyriuje) našlys iš pradžių klaidingai išgirsta kaip „gastro-nomą“ ir „kotletą“, taip yra dėl to, kad ką tik prieš tai jo nugirsta atsitiktinė užuomina į mylimos žmonos mirtį aptemdo ir iškraipo tolesnį sakinį. Kai trečiame skyriuje Emberis prisimena keturis geriausiai perkamus romanus, akylas skaitytojas, pratęs važinėti į darbą traukiniu, negalės nepastebėti, kad trijų šių knygų pavadinimai apytikriai sudaro tualetuose užrašytą nurodymą nesinaudoti tualetu, traukiniui važiuojant per miestus ar kaimus, o ketvirtojoje pateikiama nuoroda į niekam tikusį Werfelio romaną „Giesmė apie Bernadetę“ — pusiau ostiją, pusiau ledinuką. Panašiai yra ir šešto skyriaus pradžioje, kur minimi kiti tuo metu populiarūs romantiški kūriniai; šiek tiek pasukus prasmės spektrą, pavadinimas „Vėjo nublokšti“ (nugvelbtas iš Dowsono eilėraščio „Sinara“) pakeičiamas (iš to paties eilėraščio nugvelbtu) pavadinimu „Atmestos rožės“, o suliejus į vieną du pigius (Remarque'o

ir Šolochovo) romanus gaunamas tikslus pavadinimas „Prietykiojo Dono nieko naujo“.

Stéphane'as Mallarmé sukūrė tris ar keturis nemirtingus niekučius, ir vienas iš jų — tai „Fauno popietė“ (*L'Après-Midi d'un Faune*), kurios pirmas variantas sukurtas 1865 m. Krugą persekioja šios geidulingos eklogos fragmentas, kuriame faunas kaltina nimfą, kam ši ištrūkusi iš jo glėbio „*sans pitié du sanglot dont j'étais encore ivre*“*. Atskiros šios citatos dalys ataidi visoje knygoje, pavyzdžiui, jos girdėti daktaro Azurėjaus sielvarto aimanoje *malarma ne donje* (ketvirtame skyriuje) ir Krugo atsiprašyme *donje te zankoriv*, kai jis pertraukia universiteto studento ir jo mažosios Karmen bučinį (Marietės nuojauta) tame pačiame skyriuje. Negailestingai įsiterpia ir mirtis: sunkus našlio juslingumas ieško pasigailėtino išsipildymo Marietėje, bet vos tik jis godžiai suspaudžia atsitiktinės nimfos, kuria ketina pasidžiaugti, šlaunis, pulsuojančią ritmą visiems laikams nutraukia kurtinamas triukšmas prie durų.

Galima klausti, ar autoriui tikrai apsimoka sugalvoti ir išdėlioti tuos subtilius žymeklius, kurių pati prigimtis reikalauja, kad jie nebūtų pernelyg aiškiai pastebimi. Kas pasivargins pastebėti, kad Pankratas Cikutinas, nevalyvas senas pogromų šalininkas (tryliktame skyriuje) yra Sokratas Mau-da; kad sakinys „vaikas drąsus“, pavartotas kaip aliuzija į imigraciją (aštuonioliktame skyriuje), yra standartinis sakinys iš teksto, kuriuo tikrinami būsimo Amerikos piliečio skaitymo gebėjimai; kad Linda vis dėlto nepavogė porcelianinės pe-

* Nepasigailėjusi kūkčiojimo, kuriuo dar buvau apgirtęs (*pranc.*).

lėdaitės (dešimto skyriaus pradžioje); kad vaikigalius kieme (septintame skyriuje) nupiešė Saulas Steinbergas; kad „kitos undinės tėtuis“ (septintame skyriuje) yra Jamesas Joyce'as, parašęs *Winnipeg Lake* (ibid); ir kad paskutiniame šios knygos žodyje nėra korektūros klaidos (kaip praicityje mėgino teigti bent vienas korektorius)? Daugeliui visai nerūpės praleisti visus šiuos dalykus; geranoriai atsineš į mano surengtą vakarėlį savus simbolius, kelionių namelius ir nešiojamuosius radijo imtuvus; ironikai nurodys mano paaiškinimų šioje įžangoje lemtingą bergždumą ir patars man kitą kartą sudėlioti išnašas (tam tikro mąstymo žmonėms išnašos visada juokingos). Tačiau ilgainiui svarbus vien tik paties autoriaus pasitenkinimas. Aš savo knygas perskaitinėju retai, ir tai tik turėdamas praktinių tikslų suvaldyti vertimą ar tikrindamas naują leidimą; bet kai vis dėlto vėl jas atsiverčiu, didžiausią malonumą man suteikia pakeliui aidintis vienos ar kitos paslėptos temos murmesys.

Todėl antroje penkto skyriaus pastraipoje pirmą kartą užsimenama apie „kažką, kuris žino“ — mįslingą įsibrovėlį, kuris pasinaudojęs Krugo sapnu perduoda savo šifruotą žinią. Tas įsibrovėlis — tai ne Vienos Šarlatanai (ant visų mano knygų turėtų būti uždėtas antspaudas „Freudo sekėjams įeiti draudžiama“), bet mano įkūnijama antropomorfinė dievybė. Paskutiniame knygos skyriuje ši dievybė pajunta gailestį savo kūriniui ir paskubomis perima viską į savo rankas. Krugas, staiga tarsi mėnuliui nušvitus beprotybei, supranta esąs geroje rankose; niekad žemėje iš tiesų nėra svarbu, bijoti nėra ko, o mirtis yra tik stiliaus klausimas, tik literatūrinė priemonė, muzikinės temos sprendimas. Ir kol skaisti Olgos siela, ku-

rios simbolis jau pateiktas ankstesniame (devintame) skyriuje, drėgnoje tamsoje plakasi į mano apšviestą langą, Krugas patogiai sugrįžta pas savo kūrėją.

Vladimir Nabokov
1963 m. rugsėjo 9 d.
Montrė

I

Pailga bala įspausta ruplėtame asfalte: kaip įmantrus pėdsakas, iki kraštų pripildytas gyvsidabrio; kaip mentelės pavidalo skylė, pro kurią iš apačios švyti dangus. Pastebiu, kad ją supa čiuptuvais besiskleidžianti juoda drėgmė su keletu prilipusių blausių pilkšvai rusvų lapų. Sakyčiau, paskendusį dar tada, kai bala buvo didesnė, ne tokia kaip dabar.

Bala pavėsyje, bet joje telpa šviesa, medžiai ir du namai. Pažvelgiu atidžiau. Taip, baloje atsispindi gabalėlis žydro dangaus — romi, kūdikiška žydruma; burnoje pajuntu pieno skonį, nes prieš trisdešimt penkerius metus turėjau tokios spalvos puodelį. Dar atsispindi šiurkštus plikų šakų raizginys, ties kraštu nukirstas rudas storesniosios šakos sinusas ir ryškus grietinėlės spalvos apvado skerspjuvis. Kažką pametėte, čia jūsų, saulės nutviekstas tolumoje stovi grietinėlės spalvos namas.

Nuolat sudrebantis ledinis lapkričio vėjas išvagoja skaistų balos paviršių liekamaisiais sūkurio raibuliais. Mesteli į patį vidurį du lapus, herbinius triskelionus, tarsi drebančius trikojus paplaukioti atbėgusius mauduolius; ten jie staiga sulėtėja ir tyliai plūduriuoja. Dvidešimt minučių po keturių. Vaizdas pro ligoninės langą.

Lapkričio medžiai, kiek suprantu, tuopos, dvi iš jų dygsta tiesiai iš asfalto: visos apšviestos šaltos, vaiskios saulės, sodri ruplėta, vagota žievė, įmantri nesuskaičiuojamų nublizgintų nuogų šakų laja tarsi senas auksas — nes aukščiau jos gauna daugiau tos apgaulingai švelnios saulės. Jų nejudamumas sudaro kontrastą atspindžio virpesių protrūkiams, nes regimas emocijas medis išreiškia lapų mase, o ant šito medžio vienos pusės šen bei ten jų belikę ne daugiau kaip kokie trisdešimt septyni. Jie vos krusčioja, beveik bespalviai, tačiau saulės nuauksinti primena ikonas, kaip ir įmantriai susipynę trilijonai šakelių. Svaigią dangaus žydrynę kerta blyškūs nejudančių debesų pluošteliai.

Operacija nepavyko, mano žmona mirs.

Kitapus žemos tvoros, ryškioje vaiskioje saulės šviesoje, sluoksniuotą namo fasadą rėmina du grietinėlės spalvos horizontalūs piliastrai ir platus, nieko nesakantis, nemąstantis karnizas: gerokai parduotuvėje pastovėjusio torto glaistas. Langai dieną atrodo juodi. Jų trylika: balti rėmai, žalios langinės. Viskas labai ryšku, bet diena truks neilgai. Vieno lango juodumoje kažkas sujudėjo: nenusakomo amžiaus šeimininkė, — opa, kaip mano pieninių dantų laikais sakydavo dantistas, toks daktaras Volisonas, — atveria langą, kažką iškrato ir dabar jau galima uždaryti.

Kitas namas (kairiau, už išsikišusio garažo) jau visai auksinis. Daugiašakės tuopos meta ant jo alembikų pavidalo dryžiais kylančius šešėlius, glūdinčius tarp savų nuauksintų, plačiai iš-

sišakojusių, susiraičiusių galūnių juodais šešėliais. Bet viskas blėsta, viskas blėsta, ji mėgo sėdėti laukuose tapydama greitai nykstantį saulėlydį, o prie pat jos alkūnės stovėdavo mažiu-
kas, labai tylus ir drovus, nors atkaklus tarsi pelytė kaimietu-
kas, žiūrėdavo į molbertą, į dažus, į drėgną akvarelės teptuką,
iškeltą ir paruoštą kaip gyvatės liežuvis — bet saulėlydis iš-
tirpdavo, palikęs tik netvarkingą krūvą bet kaip suverstų die-
nos likučių — griuvėsius, šiukšles.

To kito namo paviršių, nusėtą saulės dėmėmis, kerta išoriniai
laiptai, ir mansardos langas, kurio link jie veda, šiuo metu
toks pat ryškus, kokia anksčiau buvo bala — pastaroji dabar
atrodo pripilta neblizgančio balto skysčio ir aprėminta dulsva
juoduma, todėl primena nespaltotą anksčiau regėto paveikslu
kopiją.

Tikriausiai niekada nepamiršiu, kokia monotoniškai žalia
buvo siaurutė veja priešais pirmąjį namą (į kurį šonu stovi
dėmėtasis namas). Sujaukta ir sykiu pliktelėjusi pievelė su as-
falto sklaidymu per vidurį, visa nubarstyta šviesiai pilkšvais
lapais. Išnyksta spalvos. Paskutinį kartą suspindi langas, į kurį
vis dar veda dienos laiptai. Bet pabaiga jau arti, ir jei vidu-
je užgesintų šviesas, nugalabytų tuos išorėje tebesmilkstan-
čius dienos likučius. Debesų pūkeliai raustelėję kaip iškaitęs
kūnas, trilijonai šakelių matyti neapsakomai ryškiai; bet štai
žemiau spalvų nebelieka — namai, pievelė, tvora, juos ski-
riantys tarpai, viskas priblėso, įgijo rudai pilkšvą atspalvį. A,
stiklinis balos paviršius dabar ryškus, rausvai violetinis.

*

Name, kuriame aš esu, uždegė šviesas, ir vaizdas lange pradingo. Viskas juoda kaip rašalas, tik dangus liko rašalo mėlynumo — „atrodo mėlynas, rašant virsta juodu“, kaip skelbia užrašas ant rašalo buteliuko; bet tai netiesa, dangus ne juodas, pajuoduoja tik medžiai ir trilijonai jų šakelių.

II

Krugas stabtelėjo tarpduryje ir pažvelgė į aukštyn pakeltą jos veidą. Jai kalbant, bruožai (suglamžytos raukšlės) judėjo (pulsavo, spinduliavo), ir jis suprato, kad judesiai trunka jau kuris laikas. Gal net nuo pat ligoninės laiptų apačios. Išblukusios mėlynos jos akys ir ilga susiraukšlėjusi viršutinė lūpa priminė jam kažką, ką pažinojo daugelį metų, tik dabar neįstengė prisiminti — keista. Šalutinis abejingo mąstymo procesas padėjo nustatyti, jog tai vyriausioji seselė. Jos balsas nesiliovė skambėjęs, tarsi gramofono adata būtų pataikiusi į tinkamą griovelį. Griovelį jo galvoje įtaisytame diske. Jo psichikoje, kuri ėmė suktis, jam sustojus tarpduryje ir pažvelgus į aukštyn pakeltą jos veidą. Bruožų judesiai įgijo balsą.

Žodį, reiškiantį „kovą“ (*fighting*) ji tarė Šiaurės Vakarų tarme: ne *faateng*, o *fachting*. Žmogus, į kurį ji buvo panaši (vyriškis?) trumpam dirstelėjo iš miglos, tačiau dingo, jam dar nespėjus jo (arba jos) atpažinti.

— Ten dar tebevyksta kovos, — sakė ji. — ... tamsu ir pavojinga. Mieste tamsu, gatvėse pavojinga. Jums tikrai būtų geriau pernaktoti čia... ligoninės lovoje (*gospitališa kruvka* — vėl ta pelkynų gyventojos tartis, ir jis pasijuto tarsi sunkiasvorė varna — *kruv* — plakanti sparnais saulėlydžio fone). — Prašau jūsų! Ar bent jau galite palaukti daktaro Krugo, jis turi automobilį.

— Jis man ne giminė, — ištarė jis. — Grynas sutapimas.

— Žinau, — atsiliepė ji, — bet vis dėlto jums nereikėtų nereikėtų nereikėtų nereikėtų (pasaulis sukosi toliau, nors jokios prasmės nebebuvo).

— Aš turiu, — atsakė jis, — leidimą.

Ir išsiėmęs piniginę, virpančiais pirštais net išlankstė reikiamą dokumentą. Jo pirštai buvo (pala, tuoj pažiūrėsiu) negrabūs (aha) ir visad šiek tiek virpėjo. Kas kartą, prireikus ką nors išlankstyti, jis metodiškai įtraukdavo žandus ir vos juntamai sučėpsėdavo. Krugas — tai buvo jis — parodė jai išsiliejusį dokumentą. Jis buvo milžiniškas, pavargęs, kump-
telėjęs vyras.

— Bet jis gali ir nepadėti, — zirzė ji, — jus gali kliudyti atsitiktinė kulka.

(Mat, geroji moteriškė manė, jog kulkos dar *tebelachsto* naktyje tarsi nuo seniai pasibaigusio susišaudymo likę meteorai.)

— Man nerūpi politika, — pasakė jis. — Tereikia per-eiti tik per vieną upę. Rytoj rytą ateis mano draugas ir viską sutvarkys.

Patapšnojo jai per alkūnę ir patraukė savo keliais.

Pasidavė šiltam, švelniam ašarų spaudimui jusdamas šiokią tokią šio veiksmo teikiamą malonumą. Palengvėjimas truko neilgai, nes kai tik nustojo ašaras valdyti, jos pasruvo, žvėriškai karštos ir tokios gausios, kad užtemdė akis ir trukdė kvėpuoti. Paniręs į spazminį rūką jis ėjo akmenimis grįstu Odievemano skersgatviu krantinės link. Pamėgino atsi-

krenkšti, bet tik dar kartą dusdamas sukūkciojo. Gailėjosi pasidavęs pagundai, nes nustoti nebeįstengė ir tvinkčiojanti vidinė jo savastis buvo kiaurai permirkusi. Kaip visad aiškiai atskyrė tą permirkusią savastį nuo kitos, ją stebinčios: stebinčios rūpestingai, užjaučiamai, su atodūsiu ar tiesiog ramia nuostaba. Tai buvo paskutinioji jo nekenčiamo dualizmo atrama. Kvadratinė „aš“ šaknis ir yra „aš“. Nuorodos, nuobiros. Svetimas žmogus, nuo abstraktaus kranto tyliai stebintis vietinio sielvarto srautus. Pažįstamas personažas, tik bevardis ir atsitolinęs. Jis pamatė verkiant mane, dešimtmetį, nuvedė prie veidrodžio negyvenamame kambaryje (kampe — tuščias papūgos narvas), kad galėčiau gerai išsižiūrėti į savo tirpstantį veidą. Pakėlęs antakį klausėsi, kaip kalbėjau dalykus, kurių neturėjau teisės sakyti. Kiek tik esu matavęsis kaukių, kiekvienoje būdavo prorėžos jo akims. Net tomis akimirkomis, kai mane sukrėsdavo vyro labiausiai vertinamos konvulsijos. Mano gelbėtojas. Mano liudytojas. Paskui Krugas ėmė ieškoti nosinės, neryškios baltos dėmės jo privačios nakties gelmėse. Galų gale lėtai ištraukęs ją iš kišenių labirinto, sugėrė, nušluostė tamsų dangų ir beformius namus; tada pamatė, kad artėja prie tilto.

Kitomis naktimis tai būdavo šiek tiek išlenkta šviesų linija, ritmingas švytėjimas, kur kiekvieną pėdą atkartojo ir pratęsė atspindžiai juodame gyvatiškai raibuliuojančiame vandenyje. Šiąnakt buvo matyti tik išsklidęs spindesys toje vietoje, kur granitinis Neptūnas dunksojo ant keturkampės uolos, peraugančios į turėklus, savo ruožtu išnykstančius migloje. Krugui prisiartinus tolygiais žingsniais, kelią jam pastojų du ekvilistų kareiviai. Aplinkui slankiojo jų dar daugiau, ir kai

šachmatų žirgo ėjimu pakilo tikrintojo žibintas, jis pastebėjo žmogelį *meščianino* [smulkaus miestelėno] drabužiais, kuris stovėjo sukryžiuavęs ant krūtinės rankas ir silpnai šypojojosi. Kareiviai (kad ir kaip atrodytų keista, abiejų veidai buvo rauplėti), kiek Krugas galėjo suprasti, reikalavo jo (Krugos) parodyti dokumentus. Kai jis pradėjo raustis kišenėse, ieškodamas leidimo, jie paragino pasiskubinti ir paminėjo trumpą meilės romaną, kurį patyrė, arba galėjo patirti, arba paliepė jam pačiam patirti su jo motina.

— Abejoju, — ištarė Krugas, tikrindamas vieną po kitos kišenės, — ar tas fantazijas, kurios kaip kirmėlės veisiasi ant senovinių draudimų, iš tiesų galima būtų paversti veiksmais — turiu galvoje, dėl įvairių priežasčių. Štai, prašom (beveik spėjau jį pamesti, kalbėdamasis su našlaite — tai yra norėjau pasakyti, su sesele).

Jie pagriebė leidimą, tarsi tai būtų šimto kronų banknotas. Kol atidžiai apžiūrinėjo leidimą, jis nusišnypštė nosį ir lėtai įsidėjo nosinę į kairiąją palto kišenę; paskui persigalvojęs perkėlė į dešiniąją kelnių kišenę.

— Kas čia? — paklausė storesnysis iš kareivių, pabraukdamas žodį prispausto prie dokumento nykščio nagu.

Krugas, prisidėjęs prie akių skaitymo akinius, įsistebeilijo virš jo rankos.

— Universitetas, — atsakė. — Tokia vieta, kur mokoma įvairių dalykų — nieko ypatingo.

— Ne, čia, — parodė kareivis.

— A, „filosofija“. Na, *kaip* čia jums pasakius. Kai mėgini įsivaizduoti *mirok* [mažą rausvą bulvę], visiškai neminėdamas kitų, kurias jau esi valgęs ar dar valgysi. — Jis neaiškiai mos-

telėjo akiniais, paskui įsikišo juos į paskaitoms skirtą kampelį (liemenės kišenę).

— Koks jūsų kelionės tikslas? Ko čia slampinėjate prie tilto? — paklausė storasis kareivis, kol jo bendražygis savarankiškai mėgino perskaityti leidimą.

— Viską galima paaiškinti, — atsakė Krugas. — Pastarąsias gal kokias dešimt dienų aš kas rytą einu į Princino ligoninę. Privačiu reikalu. Vakar draugai man išrūpino šitą dokumentą, nes numatė, kad sutemus tiltas bus saugomas. Mano namai pietinėje pusėje. Grįžtu daug vėliau negu paprastai.

— Pacientas ar daktaras? — paklausė plonesnysis kareivis.

— Leiskite, aš jums perskaitysiu, kas turėtų būti parašyta šiame popieriuje, — pasiūlė Krugas, paslaugiai tiesdamas ranką.

— Skaitykite, aš palaikysiu, — paliepė plonesnysis, iškeldamas priešais jo akis apverstą dokumentą.

— Kad jis aukštyn kojom, — ištarė Krugas, — man ne taip svarbu, bet va akinių reikėtų.

Jis vėl atliko įprastą košmarišką paiešką paeiliui palto, švarko, kelnių kišenėse ir atrado tuščią akinių dėklą. Ketino pradėti ieškoti iš naujo.

— Rankas aukštyn, — staiga isteriškai paliepė storesnysis kareivis.

Krugas pakluso, iškeldamas dėklą dangop.

Kairioji mėnulio pusė buvo taip užstota debesų, kad jos beveik nesimatė vaikiame, tačiau tamsiame eteryje, ir atrodė, jog ji labai greitai plaukia dangumi, bet tai buvo iliuzija,

sukelta mažučių pūkuotų kaip šinšilos debesų judėjimo mėnulio link; užtat dešinioji jo pusė kiek korėtu, bet kruopščiai talku apibarstytu skruostu ar pakraščiu buvo ryškiai apšviesta iš pažiūros dirbtinio neregimos saulės spindesio. Bendras įspūdis buvo nepamirštamas.

Kareiviai jį apieškojo. Rado tuščią gertuvę, kurioje dar visai neseniai buvo pinta brendžio. Krugas, nors stambaus sudėjimo, labai bijojo kutenimo, todėl negarsiai kriuksėjo ir rangėsi, kai šie šiurkščiai baksnojo šonkaulius. Kažkas išsoko ir nukrito ant žemės, spragtelėjęs kaip žiogas. Akinius pavyko surasti.

— Na, gerai, — pasakė storasis kareivis. — Pakelk juos, kvaily.

Krugas pasilenkė, pagrabaliojo, žengė žingsnį į šalį — po jo sunkiu batu kažkas siaubingai trakstelėjo.

— Varge, varge, čia tai nepaprasta padėtis, — ištarė jis. — Dabar jau nelabai pasirinksi — mano fizinį neraštingumą ar jūsiškį protinį.

— Mes tave suimsime, — pasakė storasis kareivis. — Gal tada baigsi išsidirbinėti, senas girtuokli. O kai mums nušios tave saugoti, įmesime į vandenį ir nušausime skęstantį.

Priėjo dar vienas kareivis, iš nuobodulio žongliuodamas žibintu, ir Krugas vėl pastebėjo atokiau stovintį besišypsantį išblyškusį žmogelį.

— Aš irgi noriu pasilinksminti, — pasakė trečiasis kareivis.

— Nagi, nagi, — atsiliepė Krugas. — Ką aš matau. Kaip laikosi jūsų pusbrolis sodininkas?

Neseniai priėjęs kareivis, raudonskruostis negražus kai-

mietis, nesuprasdamas pažvelgė į Krugą, paskui parodė į storąjį kareivį.

— Tai jo pusbrolis, ne mano.

— Na taip, žinoma, — greit atsakė Krugas. — Būtent tai ir norėjau pasakyti. Kaipgi jis, tas romusis sodininkas? Ar jau gali paeiti kaire koja?

— Mes senokai nesimatėme, — niūriai atsakė storasis kareivis. — Jis gyvena Berveke.

— Puikus vaikinai, — pagyrė Krugas. — Visi labai gailėjomės, kai įkrito į tą žvyrduobę. Kadangi jis egzistuoja, prašyčiau perduoti, kad profesorius Krugas dažnai prisimena tuos mūsų pokalbius prie sidro ąsočio. Ateitį kurti gali bet kas, tačiau tik išminčius geba sukurti praeitį. Berveke pasakiški obuoliai.

— Čia jo leidimas, — pasakė storasis paniurėlis raudonskruosčiui kaimiečiui, kuris atsargiai paėmė dokumentą ir tuojau pat jį sugrąžino.

— Pakviesk geriau čia tą *ved'min syn* [raganos vaiką], — pasakė jis.

Tada ir atvedė tą žmogelį. Jis, atrodo, klaidingai įsivaizdavo, kad Krugas kažkuo viršesnis už kareivius, ir pradėjo plonu, beveik moterišku balsu skūstis pasakodamas, jog jam ir jo broliui priklauso bakalėjos parduotuvė kitoje miesto pusėje ir jog jie abu garbina Valdovą nuo pat palaimintosios to mėnesio septynioliktosios. Dėkui Dievui, maištininkai jau įveikti, ir jis norėtų sugrįžti pas brolių, kad nugalėtojais ir toliau galėtų įsigyti gardumynų, kuriais prekiauja jis ir jo kurčiasis brolis.

— Baik tiktai, — paliepė kareivis, — štai, perskaityk.

Išblyškęs bakalėjininkas pakluso. Viešosios gerovės komitetas suteikė profesoriui Krugui visišką laisvę sutemus judėti po miestą. Pereiti iš pietinės miesto dalies į šiaurinę. Ir atgal. Skaitantysis pasiteiravo, gal jis galėtų palydėti profesorių, kai šis eis per tiltą. Jį mikliai išspyrė atgal į tamsą. Krugui leido pereiti tamsią upę.

Ši interliudija buvo trumpam sustabdžiusi srautą, kuris neregimas urduliavo už tamsos sienos. Krugas prisiminė kitus puspročius, kuriuos jis ir ji buvo tyrinėję, kupini godaus, piktdžiugiško pasibjaurėjimo. Purvinuose baruose alaus prisigeriančius vyrus, kurių mąstymą sėkmingai atstoja kiaulėms pritaikyta radijo muzika. Žmogžudžius. Pagarbą, kurią verslo magnatui junta jo gimtojo miestelio gyventojai. Literatūros kritikus, šlovinančius savo draugų ar šalininkų knygas. Flaubertu sekančius *farceurs**. Brolijas, mistinius ordinus. Žmones, kuriuos linksmina dresuoti gyvūnai. Knygų klubų narius. Visus tuos, kurie *esti* būtent dėl to, kad *nemąsto*, tuo paneigdami dekartiškąją teoriją. Taupų valstietį. Klestintį politiką. Jos gimines — baisią šeimą be jokio humoro jausmo. Staiga, ryškiai kaip prieš užmingant išskylantis vaizdinys ar vitražė vaizduojama dama skaisčiu apsiaustu, jo akių tinklainėje šmėkstelėjo ji — profiliu, kažkuo nešina, gal knyga, gal kūdikiu, o gal tiesiog džiovindamasi vyšnių spalvos nagų laka, — ir siena tuojau pat ištirpo, srautas vėl ištrūko laisvėn. Krugas stabtelėjo, stengdamasis susivaldyti, pasirėmęs į turėklus plika ranka be pirštinės — panašiai kitados fotografuodavosi negarsūs aktoriai su frakais, mėgdžiodami senųjų meistrų por-

* Aštraliežuvius (*pranc.*).

tretus: uždėję ranką ant knygos, ant kėdės atlošo, ant gaublio; bet vos tik fotoaparatas spragtelėjo, viskas ėmė judėti, srautas siūbtelėjo, ir jis ėmė eiti toliau, netolygiai, nes jo sielą, irgi pliką, purtė kūkčiojimas. Anos pusės žibintai artėjo drebančiais, koncentriškais, tamsą skrodžiančios šviesos ratais, mirkstelėjus ištirpstančiais ir virstančiais neaiškiu švytėjimu, o paskui iškart smarkiai išsiplečiančiais. Jis buvo aukštas, stambus vyras. Juto intymų ryšį su juodu lakuotu vandeniu, teliūskuojančiu ir judančiu po akmeninėmis tilto arkomis.

Netrukus vėl stabtelėjo. Šitą palieskime, pažvelkime į tai. Neryškioje (mėnesienos? savo ašarų? keleto žibintų, kuriuos automatiškai, iš pareigos uždegė mirštantys miesto tėvai?) šviesoje jo ranka užčiuopė tam tikrą grubų ornamentą: akmeninio turėklo griovelį, gumbelį, duobutę, kurios dugne likę kažkokios drėgmės — visa tai be galo išdidinta, kaip 30 000 plastikinio mėnulio plutos įdubų ryškioje, blizgioje nuotraukoje, išdidaus mėnulio tyrinėtojo rodomoje jaunai žmonai. Tą pačią naktį, po to, kai jie pamėgino man perduoti jos piniginę, šukas, cigaretės kandiklį, aš aptikau ir apčiupinėjau šitą rinkinį, derinį, šias bareljefo detales. Anksčiau niekada nebuvo lietsęs būtent šito gumbo, ir daugiau niekada jo neberasiu. Šioje sąmoningo ryšio akimirkoje glūdi lašas paguodos. Avarinis laiko stabdis. Kad ir kokia būtų dabarties akimirka, aš ją sustabdžiau. Per vėlai. Per visus mūsų bendro gyvenimo, pala, kiek ten, dvylika, dvylika metų ir tris mėnesius turėjau, naudodamasis šiuo paprastu metodu, įamžinti milijonus akimirkų; galbūt tektų sumokėti siaubingas baudas, tačiau traukinys būtų sustabdytas. Pasakykite, kodėl jūs tai padarėte? — galbūt paklaustų išverstakis konduktorius.

Nes man patiko vaizdas. Nes norėjau sustabdyti tuos pro šalį lekiančius medžius ir tarp jų vingiuojantį taką. Užminti ant tolstančios jo uodegos. Tai, kas jai atsitiko, gal nebūtų atsitikę, jei būčiau turėjęs įprotį profilaktiškai, pranašišškai sustabdyti vieną ar kitą mūsų bendro gyvenimo atkarpą, leisti toms akimirkoms pailsėti, ramiai atsikvėpti. Sutramdyti laiką. Leisti, kad sulėtėtų jo pulsas. Lepinti gyvenimą, gyvenimą — mūsų pacientą.

Krugas — tai vis dar buvo jis — ėjo toliau, jusdamas prie nykščio pagalvėlės prilipusį dilgčiojantį ornamentą. Šioje tilto pusėje buvo šviesiau. Jį sustabdę kareiviai atrodė žvalesni, geriau nusiskutę, vilkėjo tvarkingesnes uniformas. Ir jų pačių buvo daugiau, kaip ir sulaikytų naktinių keliautojų: du seniai su dviračiais, vienas toks, kurį būtų galima pavadinti ponu (pakelta aksominė palto apykaklė, rankos giliai sugrūstos į kišenes), ir jo mergina, susitaršiusi rojaus paukštė.

Pietras — ar bent jau kareivis, panašus į Pietrą, vyriausiąjį Universiteto klubo padavėją, — taigi, kareivis Pietras apžiūrėjo Krugo leidimą ir išsilavinusio žmogaus tartimi pasakė:

— Niekaip nepajėgiu suprasti, profesoriau, kaip jums pavyko pereiti tiltą. Neturėjote jokios teisės tai daryti, kadangi šio leidimo nepasirašė mano kolegos iš šiaurinės pusės sargybos. Deja, jums teks grįžti atgal ir gauti parašą, kaip nurodyta nepaprastosios padėties taisyklėse. Kitaip negalėsiu jūsų įleisti į pietinę miesto pusę. *Je regrette**, bet įstatymas yra įstatymas.

* Apgailestauju (*pranc.*).